

Сучасна екологія та технології захисту довкілля: біоекологія, агроекологія, геоекологія, техноекологія, соціоекологія (теоретичні та прикладні аспекти)

ПОНЯТТЯ ПРО ЕКОЛОГІЧНО-ЗБАЛАНСОВАНИЙ ЛАНДШАФТ

Кузянін Олександр – аспірант 1-го року підготовки

Уманський національний університет садівництва

Кравцова Ірина – кандидат геогр. наук, доцент кафедри екології та безпеки життєдіяльності

Уманський національний університет садівництва

Сучасний ступінь антропогенного навантаження на природне середовище та неухильні тенденції щодо нарощування інтенсивності останнього у ХХІ столітті порушують проблему раціонального природокористування та формування екологічно-збалансованого середовища життя та діяльності сучасної людини. ХХІ століття стало періодом прояву маркерів виходу ландшафтної системи зі стану динамічної рівноваги. Провідні світові вчені, які працюють у галузях біології, географії, екології та інших природничих науках зауважують, що діяльність людини спровокувала зміну геологічного часу, основним ідентифікатором якого є інтенсифікація несприятливих фізико-географічних процесів, які ми сьогодні можемо спостерігати в режимі реального часу. Позитивними є науково обґрунтовані припущення, в яких є одностайними провідні науковці світу, що якщо людина на цьому етапі свого розвитку досягне масштаби результатів господарської діяльності, того колосального руйнівного впливу на всі складові природного середовища, а найбільше на біологічне різноманіття, то Природа на основі генетичної пам'яті та природних механізмів регулювання власної рівноваги здатна повернути ландшафтно-екологічні системи як локального, так і регіонального та глобального рівнів організації до стану рівноваги. Тому дослідження екологічно-збалансованих ландшафтів, умов організації екологічно-збалансованих антропогенних ландшафтів в сучасних

умовах розвитку ландшафтної оболонки Землі є актуальною науковою проблемою. Поняття «екологічно-збалансований ландшафт» – це термін, який обумовлений сучасною екологічною ситуацією не лише в межах України, але і в усьому світі. Чи можемо ми вести сьогодні мову про «екологічно-збалансовані ландшафти»? Чи може людство провадити свою господарську діяльність на основі розуміння основних принципів сталого розвитку [6] та екологічно-комплементарного господарювання? Ці питання є основними у дослідженнях особливостей формування, функціонування та розвитку антропогенних ландшафтів як екологічно-збалансованих систем.

Поняття «екологічно-збалансований ландшафт» утворений з таких слів: «екологічний», «збалансований», «ландшафт». Спробуємо розібратися у розумінні кожної словотвірної конструкції. У словнику порталу української мови та культури прикметник «екологічний» тлумачиться як такий, що стосується екології [1]: «... Людство з часом зуміє розширити рамки свого екологічного середовища для свого існування в позаземних умовах, використовуючи для цього ресурси інших планет». Екологія розуміється як комплексна наука, що вивчає відносини рослинних і тваринних організмів та їх угруповань між собою з навколишнім середовищем [5]. У іншомовних джерелах знаходимо більш змістовне трактування прикметнику «екологічний», що вказує на глибший ступінь опрацювання наукових питань, пов'язаних зі станом навколишнього середовища та необхідністю формування екологічно-збалансованого життєвого середовища та екологічно-збалансованих ландшафтів. *Ecological – relating to or concerned with the relation of living organisms to one another and to their physical surroundings* [8] / екологічний – той, що стосується або пов'язаний із відносинами живих організмів між собою та їхнім фізичним оточенням; *of or relating to the science of ecology; of or relating to the environments of living things or to the relations between living things and their environments* [7] / той, що пов'язаний із екологією; або той, що пов'язаний із життєвим середовищем живих організмів або взаємовідносинами між живими організмами та їхніми середовищами. Тобто, коли ми вживаємо прикметник

«екологічний», то маємо на увазі такий, що розуміє живу речовину, взаємозв'язки та взаємообумовленості, які виникають між усіма елементами біокомпоненту та з іншими компонентами й елементами, що формують життєве середовище. Індикатором «екологічного» є живе, якщо жива речовина розвивається, є динамічною та характеризується відповідним рівнем родючості, то тоді варто вести мову про здорове, екологічно-збалансоване середовище. Адже поняття «збалансований» – це такий, що має правильне співвідношення взаємопов'язаних частин [2]; врівноважений, доладний, виважений, вирівнений, спритяжний, одנותяжий, рівנותяжий. Отже «екологічно-збалансований» – це такий, що має правильне співвідношення відповідних складових, і ця правильність обумовлює відповідне різноманіття: біологічне, ландшафтне.

Щодо розуміння поняття «ландшафт», то варто зазначити, що сьогодні в українському науковому просторі немає однозначного трактування цього терміну. У дослівному перекладі «ландшафт» розуміється як загальний вид місцевості. Це однорідна за умовами розвитку природна система, основна категорія територіального поділу географічної оболонки, тобто загальне поняття для будь-яких типологічних та регіональних географічних одиниць, аналогічне поняттям рельєф або клімат [5]. О.М. Маринич, П.Г. Шищенко зазначають, що ландшафт – це території спільні за походженням, історією розвитку, взаємозв'язками між їхніми компонентами, ступенем змінності під впливом господарської діяльності людини [4]. Теоретичний аналіз літературних джерел з теми дослідження показав існування в науковому обігу таких понять, що на нашу думку, можуть поглибити розуміння поняття «екологічно-збалансований ландшафт», а саме: *ландшафт оптимальний* – це ландшафт, що максимально відповідає певній формі використання; ландшафт, який максимально відповідає потребам певної групи населення (етносу чи його підрозділам) [5]; *ландшафт культурний* – географічний ландшафт, цілеспрямовано змінений господарською діяльністю людини, має доцільну для людського суспільства структуру та функціональні властивості [5]; це свідомо змінений господарською діяльністю природний ландшафт для виконання ним певних функцій

(сільськогосподарських, лісогосподарських, житлових, виробничих тощо), який постійно підтримується людиною в такому стані, який би був максимально наближений до його природного оточення [3].

Таким чином, екологічно-збалансований ландшафт – це ландшафт, який має правильне співвідношення взаємопов’язаних складових, як природного так і антропогенного походження, в якому підтримується біологічне різноманіття та не мають прояв негативні природні процеси. На цьому етапі розробки наукової проблематики дозволимо побудувати такий синонімічний ряд: «ландшафт оптимальний», «ландшафт культурний», «екологічно-збалансований ландшафт».

Список використаних джерел

1. Екологічний. *Словник UA портал української мови та культури*. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9> (дата звернення: 12.10.2024)
2. Збалансований. *Словотвір*. URL: <https://slovotvir.org.ua/words/zbalansovanyi> (дата звернення: 12.10.2024)
3. Кучерявий В.П. *Озеленення населених місць*. Львів: Світ, 2005. 456 с.
4. Маринич О.М., Шищенко П.Г. *Фізична географія України: підручник*. К.: Знання, 2005. 511 с.
5. Мусієнко М.М., Серебряков В.В., Брайон О.В. *Екологія. Охорона природи: Словник-довідник*. К.: Т-во «Знання», 2002. 550 с.
6. *Цілі сталого розвитку. UNDP*. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 12.10.2024)
7. Ecological. *Merriam-Webster. Dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ecological> (дата звернення: 12.10.2024)
8. Ecological. *Vocabulary.com*. URL: <https://www.vocabulary.com/dictionary/ecological> (дата звернення: 12.10.2024)